

УДК 340.12:340.15

О.М. Литвинов

**ЩОДО ЕВРИСТИЧНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ
ПОНЯТТЯ "ВТОРИННІ КУЛЬТУРИ"
У ПРАВознавстві**

Обґрунтовується можливість і плідність використання поняття "вторинні культури", розробленому автором статті у феноменологічно-культурологічній площині в змістовному значенні як "культури вторинних смислів", у якості інструмента дослідження актуальних проблем правознавства, зокрема філософсько-правового осмислення правової реальності сучасної України. Показано, що визначальними рисами вторинних культур є імітаційність, що породжує правові симулякри, та кримінальність.

Ключові слова: *права кожної людини, культура, первинні культури, вторинні культури (культури вторинних смислів), імітаційність, правові симулякри, кримінальність.*

Обосновывается возможность и плодотворность использования понятия "вторичные культуры", разработанном автором статьи в содержательном значении как "культуры вторичных смыслов", в качестве инструмента исследования актуальных проблем правоведения, в частности философско-правового осмысления правовой реальности современной Украины. Показано, что определяющими чертами вторичных культур являются имитационность, порождающая правовые симулякры, и криминальность.

Ключевые слова: *права каждого человека, культура, первичные культуры, вторичные культуры (культуры вторичных смыслов), имитационность, правовые симулякры, криминальность.*

The possibility and fruitfulness of usage of the notion "secondary cultures", which was elaborated by the author of the article in the instructive meaning as a "culture of secondary sense", in the capacity of instrument of investigation of the actual problems of jurisprudence, in particular philosophic and legal comprehension of legal reality in modern Ukraine are substantiated. It is shown that the determinative features of the secondary cultures are the simulation which causes the legal simulacres and the criminality.

Key words: *rights of every person, culture, primary cultures, secondary cultures (cultures of secondary senses), simulation, legal simulacres, criminality.*

Питання необхідності розширення дослідницьких можливостей правознавства як посилення його евристичної потужності на сьогодні вже втрапило актуальність, оскільки після широкого обговорення, зокрема на представницьких конференціях, присвячених методологічному інструментарію юридичної науки, воно перейшло у фазу реалізації рішень цих

зібрань вітчизняної наукової спільноти¹. Однією з форм указаної реалізації є бурхливий, навіть "вибуховий" розвиток філософії права, де питання методологічного характеру природно превалюють, виходячи з самого її предмета. Посилюється також її вплив на інші юридичні науки, насамперед на теорію держави і права, а серед наук галузевих – на конституційне, цивільне та кримінальне право. Зокрема, феноменологічний і культурологічний підходи все частіше використовуються для вирішення дослідницьких завдань як у дисертаційних дослідженнях, так і в авторських та колективних монографіях вітчизняних науковців, що починає впливати і на правотворчу і правозастосовчу практику. Втім, саме на цьому етапі функціонування ідей, тобто в процесі втілення їх у життя, виникають найбільші, найсуттєвіші та найскладніші проблеми, пов'язані перш за все з рівнем та станом правосвідомості та правової культури. Звідси й *актуальність* цієї статті, яка полягає у зазначеній вище необхідності розширення понятійного апарату дослідницького інструментарію правознавства. Її *метою* є доведення значущості врахування негативних сторін правової реальності в контексті якісного функціонування східного і західного культурних ареалів у процесі осмислення її нагальних проблем, що знаходить відбиття в понятті "вторинні культури".

До філософсько-правових проблем культурологічного характеру у феноменологічній (а також соціологічній – цей ракурс погляду на них у будь-якому разі в правознавстві є присутнім) площині зверталися вітчизняні правознавці, включаючи й філософів права М. Дамірлі, О. Данильян, М. Козюбра, О. Костенко, С. Максимов, Б. Розовський, Ю. Оборотов, О. Петришин, С. Погребняк, П. Рабінович, С. Рабінович, О. Скакун, І. Сліденко, С. Сливка, М. Цвік та ін. Втім, негативні аспекти як адекватне відбиття сучасних процесів формування та функціонування правової реальності, що розглядаються в процесі доведення евристичної цінності і доцільності використання поняття "вторинні культури" у правознавстві, спеціально не досліджувалися, що обумовлює *новизну* такої постановки наукового питання.

Поняття "вторинності" є одним з основних у соціології культури А. Вебера, де переважає значення хронологічної послідовності як спадковості та звичайного запозичення, про що йдеться в його основній праці з цієї проблематики: "Історія культури як соціологія культури"². У ній брат класика світової соціології М. Вебера через поняття первинної та вторинної культур намагається показати різні вихідні умови формування куль-

¹ Див., напр.: Методологічні проблеми правової науки: Матеріали міжнар. наук. конференції / Упорядники М.І. Павов, Ю.М. Грошевий. – Х.: Право, 2002; Європейські інтеграційні процеси та трансформація права на постсоціалістичному та пострадянському просторі: Матеріали міжнар. наук.-практ. семінару / Ред. кол.: О.М. Джужа, М.В. Костицький, Б.Ф. Чміль та ін. – К.: НУВС, 2006; Трансформація політики в право: різні традиції та досвід: Матеріали Міжнародної наук. конференції / За ред. академіка НАН України, академіка АПРН України В.Я. Тація. – Х.: Право, 2006; ін.

² Див.: Weber A. Kulturgeschichte als Kultursoziologie. – Leiden, 1935.

тур Сходу та Заходу. За А. Вебером первинними є культури стародавніх Єгипту, Вавлону, Індії та Китаю, які є неісторичними і магічними, а вторинними є історичні культури Заходу. Сутність "первинності" та "вторинності" у нього вельми важко зрозуміти, якщо виключити хронологічний фактор, оскільки, як і О. Шпенглер, він наполягав на замкненості культур та виступав проти оперування епохами, що, на його думку не має змісту взагалі. Вторинність у нього є насамперед запозиченнями у культур первинних, але каузального пояснення у цих міркуваннях не подається. Це надає можливість використання даного терміну, але у розвиненому вигляді в бік модернізації її як ідеї, що спирається на персоналістичні правові цінності. Тому, зважаючи на визначальну роль останніх у сучасному світі, а також очевидну перевагу ідеалізовано-раціонального мислення Заходу в створенні його основ, якості вторинності набули культури Сходу, які принципово застигли у своєму історичному розвитку. Це виражається насамперед у тому, що вони все більш інтенсивно використовують не тільки науково-технологічні та економічні здобутки Заходу, а й переорієнтовуються на західні досягнення в гуманітарній сфері, насамперед у питаннях права та освіти. Тому за доцільне здається використовувати поняття „культура вторинних смислів”, хоча тут потрібно відзначити, що в попередніх працях автора цих рядків поняття "вторинні культури" та "культури вторинних смислів" використовувалися нежорстко однозначно в кожному разі, а як переважно синоніми. Реконструйованими нами ознаками, що характеризує вторинність, є застиглість та нездатність до розвитку інноваційного характеру, що пов'язане із магічним її характером і вельми близькими до природних формами життя. Відразу зауважимо важливість цих ознак для визначення вторинності культури як вторинності смислів та їхню постійну присутність у культурах, які у творенні форм життя – від буденних до соціально значущих – спираються на магічні першооснови міфологічного характеру, що виробляються та переосмислюються у сталій традиції, а не на форми, які спираються на раціональні структури свідомості та мислення, що ґрунтуються на прагненні до вдосконалення форм існуючих.

З позицією А. Вебера з даного питання не погоджується інший видатний німецький філософ історії та культуролог К. Ясперс. Він знаходить певні неточності в А. Вебера як історичного характеру, так і характеру теоретико-методологічного¹. Втім головне, за К. Ясперсом, є те, що завжди залишається можливість культурної деградації для всього людства, прикладом якої у XVIII столітті були Китай та Індія, які в ті часи переживали величезний занепад. Це зауваження видатного мислителя є вельми плідним у контексті нашого аналізу культурної обумовленості формування

¹ Див.: Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991. – С. 282.

та функціонування права. Вторинність як термінологічна фіксація некреативності якогось факту, процесу чи явища не є чимось однозначно негативним, але це стосується осмислення її у певній системі координат соціокультурного "походження". Те, що пропонував А. Вебер, не є надто оригінальним, такий підхід пояснює значною мірою основні прояви досліджуваного явища. Саме тому значно більш вагомим удається поняття "культура вторинних смислів", зміст якого визначається не тільки зовнішніми, процесуальними характеристиками, а й сутнісно-змістовними, що мають відображати сукупність якостей, які формують діяльнісно-ціннісне його навантаження. "Вторинність смислів" – це прояв не тільки і не стільки послідовного, але й такого, що є фактичним перекручуванням першого, визначального смислу. Зазвичай це проявляється у переважанні формального над змістовним, іншими словами, йдеться про наслідування у першу чергу не змістовних, сутнісних характеристик та якостей, а вторинних, зовнішніх, які відбивають лише "явище", а не "феномен" у цілому.

Виглядає цікавим, що в сучасному суспільствознавстві українознавчої спрямованості поняття вторинності вперше використано і українцем з Канади І. Севченком, і українцем з Києва Ю. Павленком, і українцем з Луганська О. Литвиновим у публікаціях, що їх було видано в одному і тому ж році – 1996-му, звичайно, кожним незалежно від іншого¹ (а ще й незалежно від А. Вебера та К. Ясперса). Це потребує певних коментарів, оскільки стосується не тільки самого терміну вторинності, а й інших аспектів проблеми, точніше контексту, в якому вона розглядається.

Перше стосовно І. Сенченка. Канадський дослідник у своєму творі "Україна між Сходом і Заходом: дослідження історії культури початку вісімнадцятого століття" говорить про "українську вторинність" як про опосередкованість впливів і Сходу (візантійсько-православного – через Болгарію), і Заходу (римсько-католицького – через Польщу). І хоча в нього йдеться про обмежений проміжок часу, сама постановка питання та висновки, зокрема вторинності як запозичання досягнень інших культур, мають принципове значення. Наша позиція є більш широкою, оскільки спирається не тільки на зазначені чинники, і стосується не тільки України. Щодо ж України, бачимо, неупереджений погляд збігається навіть у термінології.

¹ Див.: Sevchenko I. *Ukraine between East and West: Essays on Cultural History to the Early Eighteenth Century*. - Edmonton-Toronto, 1996. - P. 37-38 та ін.; Павленко Ю.В. *Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства: Навч. посібник / Відп. ред. та автор вст. слова С.Б. Криський*. - К.: Либідь, 1996. - С. 256-259; Литвинов О.М. *Проблеми державності в сучасному соціокультурному контексті України // Матеріали Міжнародної наукової конференції "Відродження української державності: проблеми історії та культури"*. - Одеса: Изд-во "Чорномор'я", 1996. - Ч. 1. - С.131-132.

Друге стосовно Ю. Павленка. У своїй основній праці "Історія світової цивілізації: соціокультурний розвиток людства" він долає не тільки зашкарубість у плуначенні історії, що переважає в нас і сьогодні, а й надає більш адекватні світоглядні орієнтири, позбавлені ідеологічного редукціонізму радянського зразка. Демонструючи віртуозне володіння методологічним дослідницьким інструментарієм від класичної діалектики до сучасної синергетики, Ю Павленко виявляє існуючу необхідність у дотриманні двох векторів культурно-історичного розвитку людства парадигмального характеру, які визначаються як Схід і Захід. Ще більш важливим є те, що вчений, доходячи висновку, що в своїх засадничих проявах аж з часів "неолітичної революції" і до сьогодні "Захід і Схід залишаються на своїх місцях"¹. Він, слідом за А. Тойнбі, використовує поняття цивілізації, але нагадаємо, що в англійського історика воно є певним смисловим аналогом поняттю культури в О. Шпенглера, тим більше, якщо враховувати їхню загальну так би мовити "культурозасновну" складову (в англійсько-го філософа це релігія, а в німецького – "душа", але яка теж визначається через міфологічні, близькі до релігійних засновки). Ю. Павленко "первинні" та "вторинні" цивілізації розмежовує за критерієм, що він його формулює у вигляді запитання: "Чи реалізується відповідний процес у наслідок дії суто внутрішніх механізмів, чи відіграють тут певну роль зовнішні механізми?"². І далі йдеться про те, що ми "маємо розмежовувати цивілізації, що виникають незалежно, та цивілізації, які значною (а інколи й вирішальною) мірою завдячують своєю появою саме взаєминам субстратного населення із сусідами"³. В такому разі, зазначає дослідник, у відповідності до характеру зовнішніх імпульсів маємо справу як з процесами простого запозичення досягнень сусідів, так і з поєднанням таких запозичень зі стимуляцією просування суспільства в бік того чи іншого шляху подальшого розвитку. Тобто, на відміну від А. Вебера, наш вітчизняний дослідник надає перевагу не хронологічному і в цьому сенсі значною мірою формальному чинникові, а чиннику смислового і переважно змістовному.

Як удається, перенесення такого об'єктивного за змістом і науково обгрунтованого критерію визначення "первинності" і "вторинності" є коректним і у відношенні до культур, включаючи й сучасні, а значить такий критерій може працювати й стосовно української культури. У поєднанні з точкою зору І. Сенченка щодо запозичень культурних досягнень інших народів, з якими контактували наші предки (включаючи, наприклад, й запозичення суспільно-організаційні), у нас є підстави говорити й про ін-

¹ Павленко Ю.Е. Історія світової цивілізації: Соціокультурний розвиток людства. – С. 226.

² Там само. – С. 256.

³ Там само. – С. 256.

ші, які втрачають актуальність стосовно конкретного часу, що на певний період може бути визначеним як "сучасність", а також набувають спрощеного вигляду відносно "першоджерела", або просто копіюються, якщо це відносно якогось явища.

Йдеться про те, що сьогодні становище вторинності в культурному сенсі в аспекті створення відповідної правової реальності, пов'язане перш за все зі втратою загальнокультурних орієнтирів персоналістичного та гуманістичного татунку, і що такий процес є більш природним у сенсі легкості повернення до примітивних основ організації взаємодії та регулювання стосунків, ніж той, що потребує постійного інтелектуального та морального напруження. Звичайно, це стосується й інших сфер людського життя як життя соціуму, в економічній сфері це презентується особливо показово, як то ранньоіндустріальні, фактично ще пізньофеодальні принципи взаємовідносин, що їх масово тиражують сьогодні так звані вугільні "копанки" на Донбасі тощо (і не тільки, це в цілому так звана "тіньова економіка", культурний архаїзм та соціальний анахронізм якої є рівнозначним юридичній кримінальності), чи то більш відомі завдяки засобам масової комунікації (і дисертаційним дослідженням у галузі юриспруденції) сучасні ж соціальні практики за назвою "корупція", "торгівля людьми", або "сексуальне рабство" тощо. Матеріальна успішність такого типу відносин¹ має потужний вплив і на формальне та юридичне втілення загальних інтересів, загальної безпеки тощо, тобто на державні установи та заклади, де цей тип відносин виконує функції ерозії – моральної, економічної, юридичної тощо, інтенсивно сприяє виштовхуванню справжніх за змістом (моральним, економічним, юридичним тощо) відносин їхньою імітацією як вираженням лише зовнішнім, але, як уже відзначалося, як правило з відповідним юридичним оформленням. Ця ерозія постійно відроджує й репресивно спрямовану діяльність правоохоронних органів, де, до того ж, частка загального (державного) стає відчутно недостатньою, що наглядно демонструє, наприклад, недостатність їхнього матеріального забезпечення. З цієї точки зору можна говорити – у смислово-му значенні як одна з конотацій – і про повернення (скоріше латентне існування) й тоталітаризму. З точки зору моральної постійно йдеться про неправду, яка залишається більш вигідною, а надто часто й необхідною, якщо йдеться про життя – стосовно переважної більшості наших співгромадян як виживання. З точки зору політичної та економічної йдеться про

¹ А також, водночас, і форма забезпечення особистої безпеки, як зазначають сучасні українські дослідники-економісти: "Нинішньому українському підприємцю... і з позицій безпеки, і з суто економічних позицій вигідніше прямо віддавати частку прибутку корумпованому представникові влади, ніж перераховувати її до бюджету у вигляді податку" (Бурбело А.О., Калашніков М.М. Детінізація економіки (організаційно-правові проблеми). – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2008. – С. 66).

експлуатацію і загарбництво національних (тобто створених нацією – народом) багатств, і навіть тих, що за Конституцією належать народу¹ купкою владно вповноважених угруповань, які хоча і є в основному громадянами України, але їх іноді навіть важко називати співвітчизниками після того, що вони зробили зі своїми співгромадянами саме в сенсах економічному та політичному. З точки зору правової йдеться про продовження традиції попередніх часів, коли юридична складова правових процесів є підкореною вказаним політичним та економічним інтересам з відкиданням обмежень морального характеру, державних, тобто загальних інтересів, а іноді навіть елементарної доцільності з точки зору здорового глузду (того *common sense*, який є однією з підвалин розуміння права як прав людини, що склалося в Новий час і домінує сьогодні). Держава втрачає необхідну їй притаманну їй за визначенням якість всезагальності своїх функцій, що є також ознакою попередніх, більш простих її форм, де право, як можливість проявів свободної волі, є привілеєм обмеженої кількості осіб, причому правом, отриманим у сумнівний спосіб. Так проявляється головна якість вторинних культур – імітаційність, що створює правові симулякри², тобто якісь подібності, ще й юридично оформлені.

Це все є свідченням належності до типу культур споживацьких та спрямованих кримінально з точки зору загальноприйнятих сьогодні критеріїв і права міжнародного, і ідеї прав людини як кожної людини – головного надбання природно-правової думки Нового часу³. Іншими словами, можна констатувати факт вторинності стосовно цієї та інших основоположних ідей, що створили більшість конституцій сьогодні, у тому числі й нашої держави, зважаючи на імітаційність юридичного оформлення правового буття: поняття кожного не є домінуючим у розумінні права і як категорії, що спирається на класичну (античну, середньовічну, а потім і сучасну) категорію *справедливості*, і як категорії, що спирається також на класичну (але вже новочасну, модерну) категорію *свободи*. Логічно це поняття кожного є особистісно більш акцентованим поняттям *рівності*, яке отримує значення не ідеологічного гасла, а онтологічної вкорі-

¹ Див.: Розовский Б.Г. Общественная собственность природных ресурсов. – Луганск: РИО ЛГУВД им. Э.А. Дидоренко, 2012.

² Імітаційність, про яку йдеться, висловлюючись мовою сучасної філософії постмодернізму, можна визначити як симулякр (від фр. *simulation* – симуляція), тобто такий засіб фіксації стану, що переживається, або, іншими словами, відмова у можливості ідентифікації як співвідношення з реальністю (Див.: Можейко М.А. Симулякр // Новейший философский словарь / Сост. А.А.Грицанов. – Мн.: Изд. В.М. Скакур, 1998. – С. 617). Тобто, особливістю правового симулякра є симуляція правової реальності.

³ І термінологічно це відбивається у найвпливовіших філософсько-правових концепціях того часу, див., напр.: Гегель, Георг В.Ф. Основи філософії права, або природне право і державознавство. – К.: Юніверс, 2000. – С. 271 та ін. Доречно тут буде зауважити, що поняття *кожен* видатний філософ також виокремлює (підкреслює).

неності в буття вже як *рівність можливостей* соціального, економічного, юридичного, загальнокультурного (насамперед релігійно-світоглядного) тощо характеру, знов-таки – для *кожного*. При цьому слова використовуються такі самі: "право", "права людини", "держава" тощо, але їхній реальний зміст відповідають поняттям, що втілюються цими та іншими словами, є різним, відповідним вимогам до смислових значень, вироблених у межах тієї чи іншої культури та системи регулювання соціальних відносин також у межах відповідної культури. Можна з упевненістю припустити, що ступінь відповідності реального змісту в смислового значенні до його вербального втілення відповідає ступеню тієї чи іншої культури, або, як мінімум, це вельми серйозний чинник, що має в цьому значенні корегуючий характер, своєрідний тест на відповідність.

Футуристичні припущення, навіть зафіксовані в найважливіших юридичних актах (Конституція тощо), не надають відповіді на питання: як в наявних соціокультурних умовах побудувати задекларовану в державних документах та наукових працях правову та соціальну державу. Маючи значні досягнення в дослідженні цієї проблеми, можемо констатувати загальний "гносеологізований тону" більшості цих розвідок як "слухняну реакцію" на над-бюрократизовані вимоги до оформлення наукових пошуків, що їх затверджено як обов'язкові у дусі попередніх "командно-адміністративних" часів. Тиск владних структур на вільну думку та дію залишається вельми суттєвим, часто перекручуючи раціональні смисли не тільки талановитої думки вченого, а й звичайного здорового глузду. Юриспруденція, як сфера діяльності, для якої формалізація є природною й обов'язковою, потерпала й потерпає від такого становища перш за все, а зважаючи на її також природний та обов'язковий зв'язок, а часто-густо й пряму залежність від указаних структур, стає осередком концентрації ретроградних тенденцій у розвитку науки. Така залежність підкріплюється й практичною діяльністю судових та правоохоронних органів, де традиції радянської каральної системи не можуть бути подоланими за короткий історичний час, і де можливість свавілля збільшується загальними процесами дегуманізації соціуму.

Слід знов наголосити, що Україна не є в цьому відношенні якимось виключенням, навпаки, вона належить до переважної частини країн світу, де подолання редукованих форм взаємодії людей, що спираються на силу, потім часто-густо на звичай і традицію, не відбувається з причин відсутності переваги раціонального (на основі гуманістичних принципів співіснування) дискурсу в суспільстві. Багатозаровість культурного буття від указаних примітивізованих форм взаємодії, що мають культурно-національну основу, до надсучасніших технічних досягнень, що мають походження з країн – лідерів світу, створюють строкату картину. Ще складніше для свідомості, не вишколеної і без належного, тобто сучасного рівня освіт-

ньої підготовки, виглядає ситуація, коли її починають осмислювати в постмодерністській термінології, часто вельми адекватній, іноді надто емоційно забарвленій та ірраціональній.

Втім, стосовно права існує певний парадигмальний імператив: воно завжди має спиратися на раціональні основи буття, оскільки вихід за їхні межі стає руйнівним як мінімум у переважаючому сьогодні гуманістичному розумінні його сутності (основних принципів¹). Але ігнорування цього імперативу, викликане спокусою досягнення певних переваг (простіше кажучи – наживи), без належних інструментів контролю (тобто суто культурних), не тільки відроджує примітивізм до- чи позакультурних форм взаємодії в цілому в соціумі, що в умовах адаптації до сучасного стану породжують своєрідний “етос наживи”, а й створює безліч відповідних правових фікцій, які юридично оформлюють фактично паразитичні дії та установи. Людина в такому суспільстві може мати успіх (тобто піднятися в соціальній ієрархії та набути матеріальних статків) переважно тільки за межами формальних, юридичних, законних відносин, здійснивши, відповідно, не-формальні, не-юридичні, не-законні дії, втім, часто й презентуючи їх (оформив) юридично і законно. Відбувається постійне “перетікання” смислів різних сфер знання, діяльності та взаємодії, як правило, водночас с притаманним “вторинним культурам” спрощенням змісту навіть того, що відомо всьому світові. Досить красномовний приклад наводить дослідниця соціальних пріоритетів розвитку нашої країни О. Надибська, коли показує редукцію провідної на сьогодні ідеї “сталого розвитку”², де головною метою людства визнається керування і сбалансований розвиток економіки, захисту довкілля, соціальної справедливості й національної дискримінації, що є основою ліквідації експлуатації та бідності. Але в певних країнах, зазначає дослідниця, “у поняття сталого розвитку намагаються вкласти “зручний” зміст, вихолощуючи справжній”, і продовжує, що “в Україні термін “сталий розвиток” здебільшого вживають для позначення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл і окремих галузей економіки”³, що є неприпустимим перекрученням, як зауважував автор цієї концепції Г. Дейлі. Щодо нашого контексту, то таке перекручення є просто одним з прикладів самого “принципу перекручення” у напрямку редукції, притаманному культурам “вторинних смислів”, де ці вторинні смисли різною мірою стають чимось частковим або зовсім іншим, замі-

¹ Див.: Погребняк С.П. Основоложні принципи права (змістова характеристика). – Х.: Право, 2009.

² Див.: Daly H.E. Beyond Growth: the Economics of Sustainable Development. – Boston: Beason Press, 1996.

³ Надибська О.Я. Пріоритети як предмет соціального пізнання. – Одеса: Друкарський Дім, Друк Південь, 2010. – С. 387.

нюючи смисли справжні. Відбувається певна формалізація цих смислів, яку можна назвати некритичною (у науковому сенсі), оскільки йдеться про фіксацію зовнішніх ознак тих чи інших процесів, що відбиває відповідне поняття, що само по собі вже є редукуванням. Суть же їх втрачається функціонально надлишковими чи то документальними, чи то ритуальними вимогами, але саме вони стають більш важливими в процесі прийняття рішень, у тому числі й обов'язкових. У соціальному плані це є основою над-бюрократизації всіх сфер життя, що створює додаткові, надто часто величезні труднощі для переважної кількості громадян. У морально-етичному плані це орієнтує людей на нехтування устоями та нормами, що їх було вироблено гуманітарною культурою людства. В економічному плані це гальмує творчі потенції як окремих людей у прагненні до самореалізації й відповідного добробуту завдяки своїй праці, так і всього суспільства в цілому, а значить руйнується сама система природних взаємозв'язків на основі взаємодії як вільного обміну.

Таким чином вторинність стає основою споживацького ставлення до оточуючого світу, формалізація чого породжує паразитичні структури, які завдяки загальному становищу відсутності критичної оцінки будь-чого надає їм постійних переваг соціального, матеріального, статусного тощо ґатунку, а надання цій формалізації юридичного статусу створює й відповідну правову реальність з перекрученими смислами, що кінець-кінцем консервує означені деградаційні процеси відносно сучасного правового процесу в парадигмальному напрямку "Схід". Для нас тоді є надто важливим пам'ятати про висновок Ю. Павленка, що "Захід і Схід залишаються на своїх місцях", тобто синтез культурних ареалів, тим більше в державно-правовій царині, традиційно слабкій в Україні, не є можливим. А вибір парадигми розвитку залежить від морально-вольової напруги. Але це вже є темою політологічного дослідження.

УДК 342.25; 352

Н.В. Камінська

■ **ОСНОВНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ У ПОСТРАДЯНСЬКИХ
КРАЇНАХ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ**

Аналізуються основоположні принципи, засади організації та функціонування, правове забезпечення місцевого самоврядування згідно з існуючими міжнародними стандартами регіонального і міжрегіонального характеру. На основі досвіду пострадянських країн виокремлено спільні і відмінні особливості їх систем місцевого самоврядування, місце серед органів публічної влади, а також специфіка форм діяльності.

У статті акцентується на особливостях системи місцевого самоврядування України, статусу територіальної громади як його первинного основного